

KÖNYVESPOLC

SAÁRY ÉVA – VADNAY ZSUZSA:

Érdekes emberek

Izgalmas könyv került a kezembe. No, nem krimi. Szellemi kalandot jelentő. Hősei (illik rájuk e szó) – a nyugati magyarság kiemelkedő egyéniségei. Rendszerint civil foglalkozásuk mellett (orvos, vegyész, könyvtáros, stb.) életpályájuk meghatározó eleme az, hogy magyarok.

A könyv hátán névsor – először ezt futottam végig – s örömmel fedeztem fel közöttük régi családi jóbarátokat, kedves ismerősöket, szellemi rokonokat, s eddig idegen neveket, kiknek megismerése épp az előbbieik környezetében vált érdekessé. Helyhiány miatt az ötvenkilenc nevet nem tudom felsorolni – így csak néhányat emelek ki, a rangsorolás szándéka nélkül: Apponyi Géraldine albán királyné; Cs. Szabó László író; Eckhardt Tibor politikus; Ember Sándor politikus; Ignótus Pál író; Határ Győző író; Juhász László író, történész; Kerényi Károly klasszika-filológus; Krassó György író; Mindszenty József kardinalis; Tollas Tibor költő, szerkesztő.

Az 1951 és 2010 között készült riportokat a keletkezés időpontja szerint közlöm a két szerző. A megszólítottak időben és térben gyakran távol állnak egymástól. Többben közülük már nem is élnek. (Az életrajzi adatokkal való kiegészítés – lábjegyzetben, vagy kis abc-be szedett összefoglalóval – örömteli lenne a következő kiadásban.)

A riportsorozat témái szerteágazóak. Száműzetés, írói hivatás, cserkészlet, irodalom, zene, kutatás és eredmény, tudomány, rendhagyó és rendkívüli pályafutás, lelkesedés, megtorpanás, küzdelem, újrakezdés, értékmérés, bírálat, történelmi tapasztalat, tisztaság, felelősségérzet, szellem, érzés, képzelőtehetség, művészi minőség, nemzetközi elismertség, közösségformálás és sorsvállalás, a XX. század hányatott világa, antikommunizmus, erkölcs és politika, a hűség és hit megtartó ereje, a szabadság eszméjének őrzése kerül szóba. És '56 élménye. A forradalom ragyogó pillanatai és nemzetet megtartó, soha meg nem cáfolt eszméi – s a megtorlás gyalázata. – Nyugatra került magyarok, s mint a cím is sugallja, „érdekes emberek” életútja. Megtoldanám: nemcsak érdekes, de értékes emberekről szól a könyv, akiknek egytől-egyig fontos az összetartozást jelentő anyanyelv, a nyelvben rejlő sajátos világszemlélet, észjárás, logika, egyszóval a magyar nemzethez való tartozás.

Az elsőrangú kötet cikkei két nagyszerű asszony tollából kerültek ki. Mindketten az emigráció kiváló egyéniségei. Vadnay Zsuzsa 1949-ben hagyta el Magyarországot, s az Örök Városban élt és publikált évtizedeken át. Attelepülővén a svájci Locarno-ba közeli barátságot kötött szerzőtársával, Saáry Évával, aki a szomszédos Luganóban – más művészeti ágak buzgó ápolása mellett – az írással is foglalkozik. Saáry Éva az 1956-os menekülése után – mint a helyi magyarság szervezője és a SMKK elnöke – sokat publikált a világ különféle részén élő érdekes magyarokról. Mindketten sokoldalú műveltségű, tesznek tanúbizonyságot, írásaik igényesek és olvasmányosak, riportalanysaikat szinte láttatják. A beszélgetések külön-külön korábban is megjelentek egyrészt az 1981-ben Zürichben megjelent azonos című kötetben, másrészt a Nemzetőr, a Lo Specchio, az Irodalmi Újság,

a Vagyunk, a Cultura di Destra, a Kanadai Magyarság, a Krónika, az Új Világ, a Krónika és az Amerikai Magyar Újság hasábjain. Rendkívül fontos, hogy most az anyaország olvasóközönsége is kézbe veheti őket. A Nyugatra vetődött magyarságot ugyanis évtizedeken keresztül szántszándékkal rekesztették ki az otthoni köztudatból. Nemzedékek nőttek fel úgy, hogy sem róluk, sem a ki-sebbségben élő nemzettestvérekről semmit sem hallottak. Most Európa „határtalansága” lehetővé teszi a szellemi-lelki egyesülést. E könyv tágitja a nemzeti önisméretet, szélesíti és megerősíti az összetartozás-tudatot, s későbbi művek forrásul szolgálhat azoknak, akik a Lajtán túl élő magyarsággal foglalkoznak.

A szép küllemű kötethez Agócs Sándor szerkesztő irt előszót, a fényképek nagy részét Saáry Éva és Vass Dániel készítette.

(Antológia Kiadó Lakitelek 2011)

Radics Éva

MILES LAMBERT-GÓCS

Tokaji Wine. Fame, Fate, Tradition

(A tokaji bor. Hírnév, sors, hagyomány)

Rendhagyó módon egy Amerikában megjelent angol nyelvű könyv bemutatására vállalkozom. Teszem mindezt azért a Honismeret folyóirat hasábjain, mert ez a mű is jelzi, hogy a tokaji bort a tengeren túl is ismerik, másrészt pedig szerzője magyar gyökerekkel rendelkezik. A Gócs család a Székelyföldről származik, II. Rákóczi Györgytől kaptak nemeslevelet 1655-ben és szőlőt a Hegyaljához közel Zemplénben. A szerző nagyapjának, a zempléni Gócs Istvánnak dedikálta könyvét, aki kőfaragó létre borkészítéssel is foglalkozott. Miles Lambert-Gócs a görög borkultúrát bemutató könyvei után, három évtizedes kutatómunka alapján írta meg a tokaji bort ismertető művét az angol nyelven olvasó közönség számára. A tokaji iránti komolyabb érdeklődését egy 1969-es palackozású 5 puttonyos tokaji aszú 1977 karácsonyán történt elfogyasztása inspirálta: az üres palack a könyv írása közben folyamatosan előtte volt és a megfelelő ihletet biztosította számára.

A szerző komoly magyar és idegen nyelvű forrásokra, szakirodalomra támaszkodott, amelyeket az Egyesült Államok Kongresszusi Könyvtárában és a Nemzeti Mezőgazdasági Könyvtárban tanulmányozhatott. A könyvet egyszerre jellemzi az enciklopédikus ismeretek átadására és a tokaji bor történeti fejlődésének bemutatására való törekvés. Négy nagy fejezetben hozza közel az olvasókhöz Tokaj-Hegyalját és tárja fel e sajátos magyar borvidék múltját, a tokaji borok jellemzőit.

Az első fejezetben a magyarság Kárpát-medencei megtelepedésére is utalva a régióhoz köthető családokat, nevezetes személyeket és nemzetiségeket veszi sorra, akiknek fontos szerepük volt a szőlő- és borkultúra fejlesztésében és kereskedelmében. A magyarok mellett részletesen feltárja az olaszok, görögök, örmények tevékenységét, de tal a bolgár-szláv kapcsolatokra is. A fejezethez kapcsolódó tanulmány a vidék népességének történetét és a tokaji bor – főként a XVII. századi borkereskedelem révén való – híressé válásának a folyamatát mutatja be, beleértve az amerikai kontinensen való is-

mertségét is. A Helységnevtár címet viselő második fejezetben térkép segítségével tájékozódhat az olvasó Tokaj-Hegyalja földrajzáról, településeiről és a borkereskedelmi irányairól. Itt esik szó a trianoni békeszerződés eredményeként ma Szlovákiához tartozó falvakról, mint pl. a hegyaljai Szőlőskéről. A fejezet tanulmánya a vidék kiterjedésének történeti változásait taglalja, és utal a közkeletű XVIII. századi megfogalmazásra, miszerint Tokaj-Hegyalja az abaujszántói Sátor-hegytől a sátoraljaújhegyi Sátor-hegyig tart. A harmadik fejezet a szőlőtermő hegyeket, dűlőket veszi sorra, jelezve az egyes településeken való előfordulásukat, majd a szőlőművelés szempontjából elemzi a talajtípusokat.

Méltán számíthat a bort kedvelő olvasók érdeklődésére a negyedik fejezet, amely a hegyaljai szőlőfajtákat, bortípusokat és a hozzájuk kapcsolódó technológiát mutatja be. Ebből ismerhető meg pl. az aszúbor készítésének módja, az aszúbor puttonyszám szerinti osztályozása, a gönci hordó és a puttony méretének fontossága, a szamorodni és az aszúbor közötti különbség, vagy olyan helyi bork, mint a mászlás és a fordítás jellemzője. A különböző bortípusok történeti fejlődését, az elnevezések változását és a balkáni kapcsolatokat tanulmányban tárja fel a szerző. A kötet záró fejezetében, a függelékben kitér a szocialista nagyüzemi szőlőművelés és borkereskedelem jellemzőire is.

Lambert-Göcs könyve elmélyült kutatómunka eredménye, hiteles és adatokban gazdag történeti áttekintést nyújt a tokaji borról, ezáltal felkeltheti az érdeklődést a magyar tradíciók és kulturális örökségünk részét képező híres borvidék iránt. Reméljük, hogy a világban szét-szórva élő és szüleik nyelvét már nem ismerő magyar származásúak e könyv révén megtalálják kulturális gyökereiket! Nagyon ritka – amint a szerző Balassa Ivánt idézve is írja –, hogy egy meghatározott táj meghatározott bora egy nemzet himnuszában is helyet kap. A tokaji nektár ilyen kivétel, ami többet jelent minden himnével. Ezért tartom nagyon fontosnak Miles Lambert-Göcs könyvének megjelenését, amelyet jó szívvel ajánlok hazánk története és kultúrája iránt érdeklődő minden olvasónak.

(Ambeli Press, Williamsburg, Virginia, USA, 2010.)

Peterscsák Tivadar

Tengőri Hereberi atyámuram

Katona Imre csongrádi népmesegyűjtése
1941–42-ből

A *Tengőri Hereberi atyámuram* című, csongrádi népmeséket tartalmazó kötet megjelenése nem csupán egy kisváros, Csongrád nagy ünnepe, hanem az egész magyar néprajztudomány, sőt bátran mondhatjuk: a magyar művelődéstörténet kivételes eseménye. Nagy nyeresége a magyar kultúrának, ha egy kiemelkedő tudós, esetünkben a jeles néprajzkutató, Katona Imre életműve halála után válik teljesebbé. A csongrádi népmeséket gyűjtő Katona Imre éppen tíz éve, 2001-ben hagyott itt bennünket. Szellemi nagyságának bizonyítéka azonban, hogy munkássága nem zárult le halálával, hanem jó néhány kötettel gazdagodott az azóta eltelt időben. Ezek a következők: *Néprajz és gyermekvilág*. Pont Kiadó. Bp., 2001.; *Szépen szóló madárka. Népdalaink szöveges üzenete*. Masszi Kiadó. Bp., 2002.; *Ötvenöt magyar népmese. Katona Imrével Pintér Lajos beszélget*. Szegedi Tudományegyetem BTK Néprajzi Tanszék – Városi Önkormányzat, Csongrád. Szeged–Csongrád, 2002.; *Tisza szélén, Duna hosszán. Úti feljegyzések, utolsó beszélgetések*.

Masszi Kiadó. Bp., 2004.; *Még nincs vége a dalnak. Íráskorok a drávaszögi, szlavóniai, bácskai és temesközi magyar folklorról*. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó. Bp., 2006.; *Tengőri Hereberi atyámuram. Palásti Annuska meséi. Katona Imre csongrádi népmesegyűjtése 1941–42-ből*. Csongrád Megyei Levéltár. Csongrád, 2011.

Jelen ismertetésem tárgya a most megjelent, a főszerkesztésben legutolsóként említett népmesekötet. Katona Imre Csongrádon született. Fiatalon, 20, illetve 21 éves korában jegyezte föl szülővárosa legbelsőbb zugában, a történelmi városrészben, a Belsővárosban (vagy régi nevén a Tabánban) gyorsírással a meséket. Ő ekkor részben tudatosan, részben ösztönösen cselekedett. A néprajzi szakirodalmat olvasva tudatosan kereste a meséket Csongrádon, viszont amint véletlenül rálelt az első (és később is egyedüli) csongrádi mesemondójára, ösztönösen megérezte, hogy hatalmas kincsre bukkant. A mesék gyűjtője néprajzot ekkor nem tanult, sőt ahogy utóbb nyilatkozott: „akkor még a néprajz ismeretlen vagy pedig lenézett tudomány volt, még a saját nőm is értetlenkedett”. Vagyis még a családon belül se nézték jól szemmel, hogy az „úri fiú”, az állatorvos fia leereszkedik a város szegényparasztiához. Mesék után kutakodva Katona Imre mindenütt azt a választ kapta, hogy Csongrádon már senki sem tud mesélni. Végül is a véletlen sietett a lelkes fiatalember segítségére. A meséket elmondó Palásti Annuska a saját bejárónőjük volt, aki korábban cseléd volt. Cselédként több család kisgyerekeinek mesélt. A szülei szegényparasztkok, napszámosok voltak. A meséket főképpen az édesanyjától tanulta. Katona Imre 1941–42-ben mintegy 80 mesét jegyzett le Palásti Annuskától. Hűsz mese szövege időközben elkallódott. Zárójelben jegyzem meg, hogy egy halvány reménység van még arra nézve, hogy csak lappanganak ezek a szövegek: úgy hírlik, hogy létezik még egy kutatónál kézíratos, lejegyzetlen, gyorsírással anyag Katona Imrétől. Hátha ezek a meseszövegek is köztük vannak!

Katona Imre műve, amely mindeddig méltatlanul kiadatlanul hevert, egyenes ágon kapcsolódik a magyar folklor-kutatás neves irányzataihoz, az egyéniségkutatáshoz. A kutató az akkoriban szárnyát bontogató egyéniségkutató iskola szellemében igyekezett kiaknázni egy kiemelkedő egyéniség teljes mesekincsét; fölterképezte, habár csak röviden a repertoár eredetét; kitért a szövegek elbeszélésének alkalmaira is; jellemezte a mesemondót, stílusát, tájnyelvét is. Jelenlegi tudásunk szerint Palásti Anna az első részletesebben megismert női mesemondó a magyar nyelvterületen.

Palásti Annuska repertoárja igen változatos, majdnem valamennyi mesei műfajból mondtott el szövegeket, csak falucsüföli- és hazugságmesék nem. A hagyományörző mesemondókra jellemzően tudásanyagában mennyiségileg és minőségileg is a tündérmesék játszanak meghatározó szerepet. A kötet címadó tündérmeseje, a *Tengőri Hereberi atyámuram* külön is figyelmet érdemel. A mesehős nevében a Kun Miatyánk töredéke őrződött meg, melynek kezdősora így hangzik: „Tengri hel bele” Jelentése: az „Úr erejével”, vagy másként megfogalmazva: Isten segítségével. Palásti Annuska mesemondói egyéniségén egyértelműen látszik női mivolta. Előszeretettel mesél hányatott sorsú, kiszolgáltatott, szenvedő, félárva lányokról. Mint elbeszélő, az érzelmekre helyezi a hangsúlyt a kalandokkal, harcokkal, csatákkal szemben. Meseanyagában jelentős helyet foglal el az irodalmi eredetű mesék. Az erős ponyvai hatás kimutatható meséinek motívumkincsében és a mesehősök nevében éppúgy, mint egyes meséinek nyelvezetében. Hiába, nem szabad elfelejtenünk, hogy a XX. szá-

zadban még a földrajzilag elzárt relikviumterületekre is betört a nyomtatott betű, nemhogy egy alföldi mezővárosba. Palásti Anna, mint klasszikus mesemondó következetesen ügyel a hagyományból származó mesék formai sajátosságaira, így például a mesei hármasságra. Előadóként a reprodukáló mesélők csoportjába tartozik. Szövegeire a viszonylagos állandóság jellemző, nem kedveli a változtatásokat, egyéni kalandok beillesztését. Néha azért ennek ellentmondóan a befejezés előtt továbbszövi a mese fonalát, és dióhéjban megismertet a főhős fiainak további sorsával is. Egyéni mesekialakításának jele az is, hogy – minden bizonnyal a mesegyűjtő kedvéért – egyetlen meséként hosszú tipusláncba fűzte össze, egy meseként mondta el az általa ismert Mátyás-meséket és a legendamesék zömét. Palásti Annuska meséinek minőségéről vall az, hogy Voigt Vilmos professzor, a magyar folklóriztika meghatározó egyénisége így ajánlja a mesekötetet: „*Ha valaki egyetlen kötetből kívánja megismerni a magyar népmese legjellemzőbb korszakát – ezt a könyvet vegye kezébe*”.

A csongrádi mesekötet nagy erénye a helyi nyelvjárárs pontos bemutatása. Korábban Katona Imre ezt mondta a csongrádi tájnyelvről: „*A helyi lakói többé-kevésbé ő-zó nyelvjárásban beszélnek, és részben átvészelték a török hódoltságot, a külváros lakói viszont ő-zó nyelvjárásban, kissé palócosan beszélnek*”. A belsővárosi Palásti Anna is ő-zó nyelvjárásban beszél, habár a szövegében palócos jegyek is fölbukkannak (az egyszerű t-végű igék múlt idejének alakjai: *odakötte* 'oda-kötötte', *hazavette* 'hazavetette', *kinyitotta* 'kinyitotta'). A kötethez Bereznai Zsuzsanna jövőtől kiváló szomogyarázat is tartozik, amely nemcsak a tájszavak értelmét adja meg, hanem – gondolva a mai kor gyermekeire – a falusi élethez, régi foglalkozásokhoz kötődő szavak jelentését is.

Az esetleges újabb kiadáshoz készülve két megjegyzésem van. Néhány megcsillagozott, magyarázatra kijelölt kifejezés kimaradt a Szomogyarázattól: *békest lönni*, *béputyérázva*, *feneköl*, *létérbetyül*, *összeszuszatol*. Egy szó jelentése pedig helytelenül szerepel. A *Zöld disznó* című mesében olvasható csáva jelentése ebben a szöveggörnyezetben nem csóva, szalmából vagy szénából gyújtásra csavart köteg. A szó mesében így fordul elő: „Mög volt szalmából ágyazva, mög is volt a csáva keverve neki.” Az *Új magyar tájszótár* éppen egy Csongrád megyei adatra (is) hivatkozva adja meg a csáva szó jelentését: *moslák* (Akadémiai Kiadó, Bp., 1979. 770).

A szigorú bíráló megjegyzései után adjuk át a szót föllelkészült olvasónak. Kimondhatatlan köszönet illeti Bereznai Zsuzsannát, aki hosszú éveken át fáradhatatlanul küzdött Katona Imre publikálatlan csongrádi gyűjtésének megjelentetéséért. Küzdelméért egy általa irt bevezető tanulmánnyal és folklóriztikai jegyzetekkel ellátott, és így tökéletesebbé tett kéziratral folytatta. Hogy ez a küzdelem eredménnyel járt, abban szerepe volt *Georgiádes Ildikónak* is, aki a Csongrád Megyei Levéltár Csongrádi Levéltárának igazgatójaként részt vállalt a könyv megjelentetésében, valamint a kötet másik szerkesztője volt. Nem hagyhatom szó nélkül a kötet illusztrációit. Az aprólékos, a mesei történeteket magában is elbeszélő, gondolatgazdag rajzokat és a pazar színvilágú vízfestményeket a meghökkenően burjánzó képzelőerejű alkotó, *Pál-Dudás Ági* készítette. Ez a fiatal, kirobbant tehetségű, ihletett művész olyan kedvesen, életszerűen, motívumoktól zsúfoltan és mégis derűsen készíti elbeszélő stílusú illusztrációit, hogy olykor az ember a me-

sék olvasása közben akaratlanul is belefeledkezik a nézelődésükbe, és ezekből követi nyomon tovább a mesét.

Végezetül megemlítem, hogy Csongrád városa egész napos rendezvényesorozattal tiszteltet a *Tengőri Hereberi atyámuram* című kötet megjelenésének. Az eseményhez kapcsolódva mesekonferenciát is rendeztek a Városházán. Megindítóan szép élmény volt látni a rendkívüli érdeklődést, a csongrádi Városháza hallgatósággal zsúfolásig telt nagytermét, azon belül is azt jó néhány tucatnyi fiatalt, akik hosszú órákon keresztül hang nélkül, feszülten figyelve ülték végig a néprajzi előadásokat. Hasonlóan lélekelmelő, sőt pozitívan fölkaravó benyomásokat szerezhetett a jelenlévő azon a kiállítás-megnyitón, amelyen a kötetet illusztráló Pál-Dudás Ági képzőművész alkotásait mutatták be a nagyközönségnek. Ezen az (öt-hat órával később megrendezett) eseményen úgyszintén hemzsegték a vidám, érdeklődő helybéli fiatalok; a kiállításnak helyet adó intézmény több terme is megtelt velük. A kiállításon nézelődő közönség nyüzsgő társalgását hallgatva és a városházi emlékülés szüneteiben elkapott beszélgetésszálányokból azt szűrtem le, hogy Csongrád már a könyvbemutató napján értekei közé sorolta a *Tengőri Hereberi atyámuramot*. A város sajtójaként, a közönség büszkeségéiként emlegették a jelenlévő csongrádiak a kötetet.

Egy személyes, talán ide nem illő vallomással zárom ezt a könyvismertetést. Nekem, mint résztvevőnek semmihez sem hasonlítható élményt adott ez a csongrádi nap. A lelkes, tiszta tekintetű, tudásszomjjal megáldott csongrádi fiatalok tömegének látványa megerősített abban, hogy kimondjam: ha ilyen fiatalágunk van, ne csüggedjünk, nem vesztett még el ez az ország, igenis van jövője a magyarságnak!

Villányi Péter

Tízéves a Hepehupa

A romániai rendszerváltást (1989) követően újraindult a *Szilágyság* (előző címe Szilágy 1877–79, 1883–1910; majd 1910–1944 között Szilágyság), mint egyetlen magyar nyelvű hetilapja Szilágy megyének. A lap igyekezett mindenről hírt adni, tájékoztatni a magyar nyelvű olvasóközönséget a helyi, országos és nemzetközi eseményekről, amelyek – a szerkesztőség megítélése szerint – kiválthatták a megye lakóinak érdeklődését. Az évek során azonban egyre inkább nőtt az igény egy olyan folyóirat iránt, amely közölni képes hosszabb írásokat, tanulmányokat, amelyek tartalmuknál fogva a Szilágysághoz, mint tájegységhez kötődnek. Ilyen jellegű írások közlésére már azok terjedelménél fogva sem vállalkozhatott a *Szilágyság*, mint hetilap. Egyre-másra jelentek meg a romániai és külföldi kiadványokban a Szilágysághoz kötődő tanulmányok ugyan, de azok nem, vagy csak alkalmyszerűen jutottak el a tájegység embereihez. Időszerűvé vált ezen írások „hazahozatala” és Zilahon való közlése.

A hosszas és szükséges egyeztetések után, a biztos anyagi háttér megeremése nyomán 2002 januárjában megjelenhetett a már elnevezésében is a Szilágyságra, mint tájegységre utaló, Adyt idéző („Hepehupás vén Szilágyság”) *Hepehupa* elnevezésű folyóirat.

A folyamatos megjelenés anyagi háttérrel kezdettől fogva *Major István*, a zilahi Color Print nyomda tulajdonos-igazgatója biztosította és biztosítja. Ehhez a szponzoráláshoz később csatlakozott a *Comunitas Alapítvány* is évi rendszeres támogatással. A kiadvány főszerkesztője a tíz év során *Fejér László*, aki szerint „a *Hepehupa*

felvállalta, hogy olyan műhely legyen, amelyben a szilágysági hagyományokat, értékeket ápolók és fejlesztők számára olyan teret nyújt, amely a szilágyságiak számára is hozzáférhető legyen". Ezt a vállalást a lap tízéves fennállása során maradéktalanul teljesítette, közlési lehetőséget biztosított mindazon szerzőknek, akik valamilyen módon a Szilágysághoz kötődnek (származás, munkahely, kutatási téma). Az évek során tekintélyes szerzőgárda alakult ki a folyóirat körül. Az erdélyi tudományos élet jeles képviselői (pl. dr. Egyed Ákos, Csetri Elek, Kozma Dezső, Péntek János), írók, költők (mint Fodor Sándor, Páskándi Géza, Mikó Imre) mellett szilágysági szerzők egész sora közzölt helytörténeti, néprajzi, szociológiai, művelődési- és népművészeti, képzőművészeti írásokat, emlékiratokat, tanulmányokat.

A Szilágyság-kutatás eredményeinek bemutatására vállalkozó, a megyében tevékenykedő Báthori Alapítvány, a Tövishát Kulturális Társaság és az Erdélyi Múzeum Egyesület Zilah és Vidéke fiókja által rendszeresen megtartott tudományos ülésszakokon elhangzott tanulmányokat is közzölt a Hegehupa. A folyóirat nyitottságára utal az a tény, hogy közzölt román szerzők műveiből (versek, tanulmányok), de ízelítőt adott eszt, ukrán, szlovák, szárd, portugál írók alkotásaiból is. A határon túli magyar nyelvű kortárs folyóiratokkal is virágzó kapcsolatot sikerült kiépíteni (Bárka – Békéscsaba, Muratáj – Szlovénia, Kaligram – Pozsony, Együtt – Ungvár), írásokat kölcsönösen közzölni, magyarországi szerzők írásait is megjeleníteni.

Az elmúlt évek folyamán a folyóirat egyre ismertebbé vált, nőtt azok száma, akik érdeklődéssel fordultak a negyedévenként megjelenő számok felé. Ebben nagy szerepe volt annak, hogy a szerkesztőség folyamatosan bemutatásokat tartott előbb a megye városaiban, nagyobb falvaiban, majd Erdély-szerte (Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyszombat, Nagybánya, Nagyvárad, Nagykároly) és külföldön is (Budapest, Bécs, Győr, Gyula, Szentendre).

A Hegehupa eddig közzölt írásainak színvonalát, irodalmi, tudományos értékét, megjelenítésének művészi külsejét az olvasók, a kultúraszetterők nagyra becsülik. A szerkesztőség állhatatos, kitartó munkáját csak dicséret illeti, hogy sikerül átlagban százoldalas kiadványt megjeleníteni, esetenként 20–22 szerző műveit (írások, grafika, fotók) is felsorakoztatni anyagot rendszerezni, egységes keretbe fogni, biztosítani az egyes számok Szilágysághoz kötődő tartalmát, de ízelítőt adni a tájegységen túli „világ” művelődési történéseiből is.

Az induláskor megjelent első számot 2002 tavaszán mutatta be a folyóirat szerkesztősége a megyei múzeumban akkor összegyűlt szép számú érdeklődőknek, míg a tizedik évfolyamához érkezést jelentő 37. számot a Megyei Tanács termében üdvözölhették az olvasók.

Egy olyan korban, mely különösen próbára teszi a kitartást, a hagyományokhoz való ragaszkodást, a már-már elfeledett gyökerekhez való visszatérést, egyre jobban megköveteli az anyagi áldozatot is, egy folyamatosan megjelenő színvonalas, tartalmában igényes művelődési folyóirat jelenléte igazolja (ha még szükség van rá) a nyomtatott szó létjogosultságát az internetes világháló egyre nagyobb szorításában. Úgy gondoljuk, hogy a tizedik évébe lépő Hegehupa maradéktalanul teljesítette az induláskor kitűzött célt, a Szilágyság színvonalas művelődési folyóiratnak kellő tapasztalatot szerezve „nagykorivá” lett, és küldetését a jövőben is teljesíteni tudja.

Kovács Miklós

Honismeret Csongrád megyében (1969–2011)

2010 januárjában a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagsága és elnöksége úgy határozott, hogy a megyében hosszú ideje létező honismeret történetét, szakaszait, megjelenési formáit feldolgozza, elemzi, és jelenlegi megnyilvánulási formáit feltárva, rendszerezi. A honismeret jelentős szerepet játszik az egyes települések és a nagyobb, regionális egységek mindennapjaiban. A lokálpatriotizmus, helyi történelmünk, lakóhelyünk és környezetünk ismerete motiváló erejű lehet a letelepedésben, családi gyökereink feltárásában. Ezért is nagyon fontos az egyesület által kiadott kötet, amely ennek a munkának a négy évtizedre vette górcső alá.

A mű szerkesztői: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna és Gergelyné Bodó Mária. Lektor és a szerkesztők munkatársa: dr. Kovács Dániel. *Gergelyné Bodó Mária* Szegeden született, ahol a József Attila Tudományegyetemen szerzett magyar-történelem szakos diplomát. Szakmai pályájának kiemelkedő alkotása a 125 éves szegedi iparostanone-iskola jubileumi ünnepségeinek megszervezése, és a szakképzés történetéről írt tanulmánya. 2010-ben az MTA pedagógus kutatói pályadíjjal ismerte el munkáját. 2009-ben megszervezte a megyei honismereti napot Szegeden. *Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna* Makón született, gimnáziumi éveiben dr. Tóth Ferenc és Buzás László helytörténetek tanítványa volt. A szegedi egyetemen történelem-orosz szakon végzett, utána alma materében a József Attila Gimnáziumban tanított, ahol helytörténeti kört alakított 2002-ben, amelyet 9 évig vezetett. 2005-ben Csongrád Megye Köznevelésért kitüntetést kapott. A szakmai elismerések végigkísérték pályáját. Szakirói munkásságának csúcsteljesítménye a Gilicze Jánossal közösen alkotott Város a Maros mentén című helytörténeti olvasókönyv volt. Ezért nyerte el az MTA Pedagógus Kutatói Pályadíját 2008-ban. 2000-ben lett a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tagja, ahol 2010-ben titkárrá választották. A kötetben 21 témának szerzője is.

A Honismeret Csongrád megyében (1969–2011) című könyvet a szerkesztők négy részre tagolták. Az első fejezet címe: A honismereti élet kibontakozása Csongrád megyében. Itt olyan nagyobb lélegzetű munkák kaptak helyet, amelyek önmagukban vizsgálva is összefoglalások, mondhatjuk megyei alapműveik a témának. Találhatunk itt visszatekintéseket, konkrét, helyhez, időhöz kötött tanulmányt, a korai időszak megyei periodikájának bibliográfiáját, négy évtized részletes megyei honismereti kronológiáját, és egyéb fontos elemzéseket, összefoglalásokat mintegy 100 oldal terjedelemben. A második fejezet 135 oldal terjedelemben a megyében folyó honismereti tevékenység közösségeit és szintereit állítja az olvasók elé 14 honismereti kör tevékenységének leírásával, majd 29 honismereti-helytörténeti gyűjtemény bemutatásával. Bekerült a kötet e fejezetbe 15 jelenleg is működő civil társszervezet ismertetése, amelyekkel a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület kapcsolatot, együttműködést épített ki 20 éves fennállása során. A harmadik fejezet tanulmányai kb. száz oldalon a megyében folyó honismereti munka tapasztalatait, eredményeit és ünnepeit összegzik. A honismereti táborok története, kutatásai tematikája, a honismeret hagyományainak és helytörténet értékeinek átörökítési módjai, helytörténeti olvasókönyvek, tankönyvek alkalmazása az oktatásban, a megye fiataljai a honismereti vetélkedőkön, az egyesület határon túli tanulmányútjainak szerepe az ismeretek gyarapításában, az egyesület honlapjának jelentősége a honismereti közösség informálásában és összetartásában

más közösségeknek is tapasztalatokat közvetítenek. A könyv negyedik, 125 oldalas részéből megismerhetjük a megyében tevékenykedő „honismerőket”, illetve azoknak a munkásságát, akik ma már csak eredményeikkel vannak jelen a honismereti közéletben. Tanulságos a Kicsoda? fejezet olvasása, egyúttal megőrzi a jövőnek is a honismeret munkásainak emlékeit.

A könyv egészéről megállapíthatjuk, hogy rendkívül gazdagon adatolt. Az 57 szerző kutatómunkájának eredményeként nagy mennyiségben álltak a szerkesztők rendelkezésére az írások, amelyeket lelkiismeretesen, precízen és szakértő módon használtak föl a könyv összeállítása során. Igen sok színes fotó teszi látványossá a gazdag tartalmat. Dr. Blazovich László bevezető tanulmányából világosan kitetszenek azok a társadalmi elvárások, amelyeket az adott kor politikai vezetése támasztott a honismereti mozgalommal szemben. Szembeötlő, ahogy a népfront mozgalom maga alá gyűrte a honismeretet, és „felülről” irányított közösségeket hozott létre. Ezek még nem a szabadság bibói köréi voltak, hiszen az állampárt a HNF-en keresztül irányítása alatt tartotta ezeket, ugyanakkor alkotó, értékmentő, hiánypótló munkát is végeztek. Kiváló szakemberek tevékenykedtek ezekben a bizottságokban, és eredményeikre bátran lehetett építeni. Az egymást követő munkás évtizedek személyi változásokat is hoztak, és megalapozták a rendszerváltozást követő alulról szerveződő honismereti csoportok létrejöttét. Ezek a csoportok tovább folytatták a gyűjtő, elemző munkát. Krónikákat, tanulmányokat, kronológiákat készítettek. Munkájukban óriási jelentőséggel bír az a szakmailag kiválóan képzett, elkötelezett réteg, amely korábban komoly tapasztalatokra tett szert a honismeret területén.

A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület új, magasabb szintre emelte a honismeretet. Alulról szerveződése, problémák iránti érzékenysége alkalmassá teszi arra, hogy lehetővé tegyen biztosított az egyéni érdeklődés által motivált kutatómunka segítésére, bemutatására. Főismerte, hogy többek között igen jelentős feladat a honismeret iskolai keretekben történő fölhasználása. Az egyesület ösztönzi a helyismereti tankönyvek településenkénti elkészítését. Véleményem szerint ezen a területen komoly fejlődésnek kellene történnie országos szinten is. Az egyesület taglétszáma, összetétele óriási tapasztalat összegyűjtését teszi lehetővé. Ez a kötet az egyik bizonyítéka ennek. Jól látható, hogy a múlt értékeinek fölterképezése, földolgozása is történelemmé válhat. A későbbi korok kutatói forrásként használhatják majd a Honismeret Csongrád megyében című könyvet, melyet ezúttal is jó szívvel ajánlhatok a téma iránt érdeklődők figyelmébe.

Rozsnyai János

Könyvek a Jászkunságban

A XXI. század elején ellentétes folyamatok zajlanak le a kultúrában (is). A rendszerváltás óta mintha megnőtt volna az emberek önkifejezés iránti igénye, az információ átadás-átvétel soha nem látott méreteket öltött. Megszaporodtak a közösségek lapjai (városi, falusi újságok), a helytörténeti és memoár-irodalom. Igaz, a könyvkiadási dömpingben nem mindig csak színvonalas kiadványok kerülnek napvilágra. Ugyanakkor nagy múltú folyóiratok szünnel meg vagy éppen kiadási nehézségekkel küzdenek, írók, költők, tudósok panaszkodnak, hogy nem jut el munkájuk a célközönséghez. A nagy múltú nyomdák termékei mellett megjelent az elektronikus

úton való közzététel. Mintha a világ is felé terelné az olvasókat. Szó se róla, ennek is megvannak az előnyei: gyors információszerezés, a terjesztés, hozzáférés lehetőségeinek kitágulása. Igaz, még a technikai megvalósítás tartóssága nem annyira bizonyított, mint Gutenberg találmányáé. Így tehát egyelőre maradjunk a nyomtatott könyvekkel. Emeljünk le könyvespolcunkról a legutóbbiak közül néhányat, amelyek Jász-Nagykun-Szolnok megyében készültek, vagy megyénket érintik!

Kókai Magdolna: „Ágy lábában van a másik...”. Születés körüli szokások és hiedelmek a Jászkunságban. Jászkun Füzetek 46. Jász Múzeumért Alapítvány kiadása. Jászberény, 2010. 119 p.

A néprajzkutató-muzeológus másfél évtizedig gyűjtötte kutatási témájához az anyagot Jászárokszálláson, majd az egész Jászkunságban. A XX. században születettek minden korosztályát megkérdezte a gyermekáldásról, a terhességről, a szülésről, a keresztelésről (névadóról). Tájékozódott a szakirodalomban, az önkéntes gyűjtők által írt dolgozatokban, a múzeumok adattári anyagában és a levéltár írásos forrásaiban. A népi szokásvilágot a *Gyermekáldás és terhesség*, a *Szülés és gyermekágy* és a *Névasítás és keresztelés* című fejezetekben mutatja be a szerző. Az elfogadott és tiltott gyakorlatra, magatartásra is hoz példákat. A szülés módjait a Szolnok Megyei Néprajzi Atlasz alapján mutatja be. Hangsúlyt helyez a bábák szerepére, tevékenységük bizonyítékaként dokumentum-másolatokat is közzétesz. A keresztnévasítás szokását nemzetségtáblák adataival is bemutatja. A csecsemőhalandóságra is kitér, emléküket sokszor a családi síremlékek őrzik. A keresztelés és a névadó ünnepség pillanatait fotók örökítik meg, de a gyermekviseletről is árulkodnak a fényképek. A maga nemében ritkaságszámba megy ez a könyv. Jó hogy a Jász Múzeumért Alapítvány vállalta a kiadását és olyan sokan támogatták.

Bartha Júlia: Népviselet a Nagykunságon. (A szerző kiadása) Karcag, 2010. 126 p.

Nem kis feladatra vállalkozott a néprajzkutató-muzeológus, amikor a XIII. században betelepült kunok régészeti, történeti és néprajzi szövevényadataiból megpróbálta rekonstruálni egy népcsoport viseletének alakulását az évszázadok folyamán. Mind a könyv kivitelezése, mind képmellékletei gondosan válogatottak és igényességre vallanak. Igaz, vannak közöttük már ismert, sokszor publikáltak is, de különösen a családi archívumok képei (a karcagi Bartha és Dusa család, a kunhegyesi Vig Márta és Oláh Lajos anyaga) értékesek. A szakirodalom áttekintése után – amelynben jelentős hely illeti meg Györfly István karcagi születésű néprajzkutatót – foglalkozik a pásztorvisellel, a felsőruhákkal és a redemptus (parasztpolgári) visellel. Ezekre gazdag levéltári adatokat talált. A múzeumokban őrzött ruhadarabok legszebb példányairól készült fotók is bekerültek a könyvbe, melyek Kozma Károly és a szerző felvételei. A kunsági kisbunda rajzok Dorogi Márton munkásságát idézik. A szerző figyelmét nem kerültek el a viselet-kiegészítők (gyűrűk, párták, főkötők, tűszők, lábbelik), a haj- és bajuszviselet sem. Végül jegyezzük meg azt is, hogy a kunsági viselet rekonstrukciója igényként merül fel napjainkban (új ünnepek, hagyományörző táncsoport, kórus, bandérium). Ezen igény kielégítésére a jászkun redemptió 250. évfordulója, a kunok betelepülésének 750. évfordulója alkalmából többen (rendezvényeservezők, szereplők, varrónők stb.) már jelentős lépéseket tettek. Ez a könyv nagyban hozzájárul ahhoz, hogy az újabb generációk

pontos ismereteket szerezzenek a Nagykunság viselet-kultúrájának történelmi hagyományairól.

Pozsonyi Zoltán: A Felsővályi Vincze család története. Karrierök és konfliktusok egy nagykun familia életében (1745–1867). L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2010. 228 p.

A történész legfontosabb forrásai a levéltárakban vannak. Jász-Nagykun-Szolnok megyében különösen az egykori Jászkun levéltár anyaga ad lehetőséget a kutatásra. A XVIII. századtól a Kerületekben és a településeken is gondos iratképzés folyt. Szabályozására és ellenőrzésére mindenkor figyelmet fordítottak a felsőbb szervek. Bár a második világháború itt-ott sok kárt tett, de Türkeve teljes anyaga épségben megmaradt. Az eredmény nem marad el, ha a kutató e város anyagának tanulmányozását tűzi ki célul. Szerencsés választása volt tehát Pozsonyi Zoltánnak, amikor egy türkevei redemptus család egy-másfél évszázados élettörténetének felgöngyölítését vállalta fel. Az anyag gazdagságát tovább növelte, hogy a kiválasztott Vincze család a saját családi levéltárát is beadta a közgyűjteménybe, amelyből a hét-köznapok világa, a családi titkok is feltárultak a kutató előtt. Megjegyezzük, hogy más közgyűjteményekben (Győr-Sopron és Hajdú-Bihar megye) is végzett anyagfeltárást a szerző.

Pozsonyi Zoltán a levéltári kutatás mellett részletesen tanulmányozta és felhasználta a szakirodalmat. Így módszerintanilag is kitűnő család-történeti könyv született, melyet a téma iránt érdeklődőknek ajánlunk. A könyv nemzetségtáblákkal, bibliográfiával, forrásokkal ellátott mű. Nemcsak leír, felsorakoztatja a dokumentumokat, de elemez is. Pontos képet ad arról, hogy egy kisvárosban milyen élet- és karrierlehetőségei voltak egy gazdag családnak és hogyan éltek azzal. Megtaláljuk benne a kismemesi, de az öntudatos redemptus szemléletből és szokásból eredő különbségeket, a régi és az új harcát is. A szerző több megjelent előtanulmánya után írta meg ezt az összegzést, amelynek megjelenését azonban már nem érte meg.

Bartha Júlia (szerk.): Kunok és jászok 770 éve a Kárpát-medencében. A Jászkunság kutatása 2009. Kiadó: Kun Összefogás Konzorcium és a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága. Szolnok, 2011. 356 p.

A könyv a 2009-ben Karcagon megrendezett Jászkun Konferencia (melyet rendszeresen megrendeznek változó helyszínekként a Jászságban, a Kis- és a Nagykunságban) nyomtatott formában is megőriztetett változata. A történelem folyamán kiváltságos, önálló közigazgatási egységben élő néposporki kutatói, mint má' annyiszor, most is bizonyították, hogy van mit mondanuk az itt lakóknak és a téma iránt érdeklődőknek. 21 kutató tárta fel legújabb kutatási eredményeit a népes közönség előtt. A régészek (Selmecezi László, Pálóczi-Horváth András, Őrsi Zsolt) nagy- és kiskunsági ásatási eredményeik alapján rekonstruálták a középkori falut. A nyelvészek (H. Tóth Imre, Baski Imre) a kun és jász nyelvelmékeket elemezték nem feledve elődeik (Németh Gyula, Gaál László, Mándoky-Kongur István és mások) tevékenységét sem. Kutatóstörténeti összefoglalásokat a néprajzosok H. Bathó Edit, Bartha Júlia) és történészek (Bánkiné Molnár Erzsébet) egyaránt adtak. Izgalmas népességtörténeti adattal szolgálnak a XIII. századi nomád betelepülésről csakúgy, mint a török kiűzése utáni népességmozgásokról vagy éppen a XVIII. század végi bácskai kitelepülésekről a kutatók (Fodor István, Tóth Péter, Bagi Gábor) a Jász-Kun Kerületék működésének bemutatásá-

hoz hozzátartozik egyes választott személyek (kapitányok, képviselők) archentológiája is, melyre most több kutató (Papp Izabella, Elek György) kísérletet tett. Mások (Szilágyi Miklós, Bárh János, Őrsi Julianna) a jogszokás, a belső törvények és a hivatalos jogrend kérdéseit fejezték. A tárgyi kultúra keleti (ősi) elemeire is többen (Selmecezi Kovács Attila, Novák László) rámutattak csakúgy, mint a folklórizálódásra (Nagy-Molnár Miklós). Egyes felvetések kellően alátámasztottak voltak, mások hipotézisek maradtak. Van tehát mit kutatniuk a tudósoknak – különösen, ha az eddig még nem vizsgált területek is a látószögbe kerülnek – az elkövetkező években, évtizedekben.

Bathó Edit – Papp Izabella (szerk.): Szülőföldünk a Jászság. Helytörténeti olvasókönyv. Kiadó: Jász Múzeumért Alapítvány. Jászberény, 2011. 448 p.

Nagy munkát vállalt az a 8 szerző (Bathó Edit, Papp Izabella, Selmecezi László, Kókai Magdolna, Besenyi Vendel, Farkas Ferenc, V. Juhász Nyitó Klára, Buschmann Ferenc) és két szerkesztő (Bathó Edit, Papp Izabella), akik fáradozása árán megszületett ez a tartalmas kézikönyv. Az olvasókönyv bemutatja a Jászföld természetrajzát, történetét és néprajzát egyaránt. Hosszú évtizedes kutatómunka áll minden szerző mögött. Most lehetőségük nyílt arra, hogy összegezzék a kutatási eredményeiket. Szükség van az ilyen összefoglaló munkákra, hiszen a szakmai könyvekben, folyóiratokban közzétett részeredményekről nem mindig tudomást a szélesebb közönség. Ezúttal sikerült külső (hazai és nemzetközi) forrásokat is elnyerni a könyv kiadásához. A Jászsági települések pozitív hozzáállását bizonyítja, hogy történetük és értékeik bemutatásával ők is felvállalják a kutatási eredmények népszerűsítését. Ami az igényt illeti, azt mutatja a hagyományörzés és identitástudat ápolása. A könyv további hasznos információkat nyújt a jászsági irodalomjegyzékkel is. A szerzők, a szerkesztők és a kiadó egyaránt bizhatnak benne, hogy mind a szakmai közönségnek, mind a lakosságnak hasznos olvasnivalót nyújtottak át ezúttal is.

Őrsi Julianna: Jegyzőgenerációk. A vidéki értelmiség szerepe a mezőváros fejlődésében. Alföldi Könyvtéka 6. szám. Kiadó: Türkevei Kulturális Egyesület. Türkeve, 2011. 288 p.

A helytörténeti monográfiák, írások általában bemutatják a lokális közösségek irányítóit (a tanácsot, a bírót, a szenátorokat), az iskolatörténetekben a tanítókról, az egyháztörténetekben a papokról olvashatunk. Kevesebb figyelem fordul azonban a törvényesség helyi öreire, a jegyzőkre és egyéb jogi végzettségű egyénekre. Pedig a közigazgatás és az igazságszolgáltatás nélkülül nem folytatható volna, nem folytathatna szakszerűen. E kulesemberek tevékenységét tárja fel a szerző néhány nagykunsági értelmiségi család életpályáját nyomon követve. Megállapítja, hogy elsősorban a török elleni küzdelemben nemességet szerzett ösöket tanították fiaikat ismert református kollégiumokban (főleg Debrecenben), akik hazai és európai műveltséggel felvértezve vállaltak állást, funkciót a nagykun településeken. A betelepült több generációs értelmiségi családokhoz csak lassan nőtt fel (termelődött ki) egy belső értelmiségi réteg. Az előny azonban a régi betelepülők meg tudták őrizni, hiszen meglévő tudásukat, kapcsolati és vagyoni tőkétüket ügyesen tudták alkalmazni a jászkun jogrendben is. A redemptus családokba való beházasodás pedig erősítette, stabilizálta a helyzetüket. Az értelmiségi foglalkozásúak között is nagy volt az összefonódás. Igaz, nem voltak sokan, de akik kamatoztatni tudták erejüket, azok a helyi

pozíciók után kerületi tisztségeket is betölthettek. Szerepük volt a települések mezővárossá nyilvánításában és fejlődésében. Egyesek eljutottak az országgyűlési képviselőségig. Előfordultak közöttük olyanok is, akik a tudomány művelésével próbálkoztak. Bár időközben (a XX. században) a család diacsénye megkopott, de a kései utódok ma is büszkén gondolnak elődeikre és ápolják emléküket. A könyv a család történeti kutatóknak is hasznos módszertani segítséget ad.

Szendrei Eszter: Törésvonalak. A rendszerváltás hatása Türkeve társadalmára. Alföldi Könyvtéka sorozat 5. szám. Kiadó: Türkevei Kulturális Egyesület. Türkeve, 2011. 272 p.

A XX. század végén történész szemmel is fordulat következett be Magyarországon és Közép-Kelet-Európában: megszűnt a szocialista államberendezkedés és régi/új formáció: a polgári állam kezdte meg működését. Az országgyűlés meghozta az alaptörvényeket, de a helyi közösségeken múltott, hogy hogyan éltek/élnek a lehetőségekkel. Különösen izgalmas ezt vizsgálni az évszázadokon kiváltsággal rendelkező, majd a mezőgazdaság szövetkeztetésében élenjáró nagykun településeken. A néprajz, a kulturális antropológia művelői közül még kevesen vállalkoztak erre a feladatra. Szendrei Eszter – a jól kutatott és dokumentált – Türkeve társadalmát vizsgálta meg abból a szempontból, hogyan hatott a rendszerváltás az itt élő emberekre, családokra, közösségekre. A szerző a különböző tudományágak (szociológia, demográfia, statisztika, történettudomány és néprajz) eredményeit figyelembe véve, módszereit felhasználva komplex kutatást végzett 2001-től a terepen és köztintzményekben. Mélyinterjúk készítése, megfigyelés, könyveszeti, statisztikai adatgyűjtés, különböző írott források és egyéb dokumentumok feltárása egyaránt hozzátartozott a módszerhez, amely alapján aztán megszületett a könyv. A szerző 1990–2004 közötti időszakot egy szakasznak tekinti, amelyet behatóan vizsgál, de kitekint az európai csatlakozás hatására is. Különös értéke a könyvnek, hogy elsősorban a rendszerváltás vesztesei szemszögéből mutatja be a kisváros lakóinak életét. Kísérletet tesz a helyi társadalom átértéköződésének bemutatására és a kialakuló új családípusok meghatározására. A mű abból a szempontból is értékes, hogy a néprajz jelenkutatási eredményeit felkínálja hasznosításra a többi tudományágnak és a társadalompolitika irányítóinak.

Órsi Julianna

Honismereti ki kicsoda?

A Honismereti Szövetség fórumain évek óta többször felmerült egy *Honismereti ki kicsoda?* összeállításának szükségessége. 2001-ben a kecskeméti Honismereti Akadémián, a szövetség megalakulásának 15. évfordulójára tervezték a megjelenés idejét. Ez a terv sajnos nem vált valóra. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület elnöksége – Rémiás Tibor elnökségi tag kezdeményezésére – úgy gondolta, hogy működési területén hozzákezd a munkához. Célkitűzésünk az volt, hogy a megyénkben, napjainkban is élő és alkotó önkéntes honismereti gyűjtőket és kutatókat mutassuk be az érdeklődőknek. Az induláskor egy kötetesre tervezett kiadványban 64 kiemelkedő honismereti személyiség fotóját, szűkszavú életrajzát és nyomtatásban megjelent publikációinak jegyzékét adtuk közre. A válogatásba bekerült az önkéntesek jeles táborába tartozó gyűjtőkön túl néhány hivatásos honismereti kutató is, akik közgyűj-

teményben vagy kulturális intézményben dolgoznak, ill. dolgoztak.

Az összegyűjtött anyag közzétételére kézenfekvő volt a *Szülőföldünk* című periodika, amely a megyei honismereti mozgalom két évtékenként megjelenő közleménye. Kiadványunk rendszeresen a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közgyűlés Mecénás Alapjának anyagi támogatásával készül, s ennek köszönhetően a 2007. évi 33. számban olvashatták az érdeklődők a megyei *Honismereti ki kicsodát?* Az elnökség és a munkában résztvevők a sikeren felbuzdulva és a hiány tudatában vállalták el, hogy egy második kötetben számba veszik a közgyűjtéményekben és oktatási intézményekben dolgozó ún. hivatásos helyörténeti kutatókat, honismereti munkát végzőket. Hasonló kérdőívet töltöttünk ki a hivatásos kutatókkal, néhány esetben azonban gondot jelentett a feltüntetett irodalomjegyzék terjedelme. A szerkesztőknek szigorúan ragaszkodni kellett az előírásban szereplő tételek számához, valamint ahhoz, hogy minden közlemény helyismereti tartalmú legyen, hiszen a nagynevű professzorokon túl, a szakmájuk élvonalában szereplő közgyűjtéményi szakemberek rendkívül sokrétű tevékenységét bemutató publikációs jegyzéke több száz tételt is tartalmazhat.

A *Szülőföldünk* következő számában jelentettük meg a 64 jeles, szintén helyörténeti tevékenységet folytató hivatásos kutató adatait. Olyan személyek adatait és publikációs listáját közöltük, akik oktatói, muzeológusi, könyvtárosi, levéltárosi és más hivatásból indíttatva végznek helyismereti, helyörténeti kutatómunkát. Március 24-én a Honismeret Napja – egyben Bél Mátyás születésnapja – alkalmából mutattuk be a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtárban rendezett ünnepségen a nyilvánosság előtt a 2009. évi 34. számot, amelyben a *Megyei honismereti ki kicsoda?* 2. része található.

A munka hevében született az újabb ötlet, hogy a következő számban mutassuk be azokat a határon túli önkéntes és hivatásos helyörténeti kutatókat, akik a történelmi vármegyék területére vonatkozóan fejtik ki tevékenységüket. Felvettük a kapcsolatot a kassai megyei könyvtárral, személy szerint Kolivoško István igazgató-helyettesével, akinek végső soron köszönhető minden, ami ez ügyben történt. Ő és munkatársai küldték ki e-mailben, illetve postai úton, vagy vitték el személyesen az adatlapokat, s kérték a terjedelmi korlátok és a határidő betartását. Űgyszintén nekik köszönhetjük a fényképeket is. Mi magunk személyes kassai látogatásaink alkalmával értesültünk a munka állásáról. A fordítás és lektorálás első lépéseit is ők végezték el, az ő munkájuk eredményeként olyan nyersanyagot kaptunk, amelyen tulajdonképpen „már csak” az egységesítést kellett elvégezni. 2011 elején átküldték Kassáról a 71 személy adatlapját, amelyet a korábbi két közlemény formájához hasonlóvá kellett alakítani, egységesíteni, s ez sem volt kis dolog. Megvalósítása köszönhető *Marozsán Zsolt* szerkesztőtársainknak és segítőinek, akik már gyakorlatot szerettek a korábbi ki kicsodák szerkesztésében. Azt terveztük, hogy 2011. március 23-án a Honismeret Napja alkalmából tartott megemlékezésen – melyre meghívtuk a kassai segítőknek is, akinek orszálrésze volt a munkában – mutatjuk be a megyei honismereti mozgalom közleményének újabb, 35. számát, benne a *Felvidéki ki kicsodát?*

Örömmel írom le, hogy a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtárban tartott Honismeret napi megemlékezések mindig nagy sikerrel zajlanak. Tagtársaink rendszeres látogatói ezen alkalomnak és az egyesület elnöksége is méltó programmal igyekszik emlékezni a mozgalom

napijára. Itt ragadom meg az alkalmat, hogy ezen a fórumon is – a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület nevében – köszönetet mondjak *Kolivoško István*nak, akinek megértő segítőkészsége és lelkiismeretes munkája nélkül az összeállítás nem jelenhetett volna meg. Köszönjük!

Évek munkájának végeredménye az, ami a megyei honismereti periodikákban olvasható. Egyesületünk célja volt, hogy az egységes magyar kultúrát ezen a területen is reprezentáljuk és segítsük a határon innen és túl a helytörténeti kutatást és honismereti mozgalmat.

Székelyné Forintos Judit

Honismereti Bibliográfia

„ad vinum disertum...” – monostori szőlő- és borgazdálkodás. Szerk.: *Dénesi Tamás, Csoma Zsigmond*. Magyar Bortörténeti Társaság – Pannonhalmi Bencés Főapátság Levéltára. Bp. – Pannonhalma. 2009. 227 old. – A 2005 novemberében Pannonhalmán rendezett konferencia szerkesztett anyaga. – *Dénesi Tamás – Csoma Zsigmond*: Monostori szőlő- és borkultúra Pannonhalmán; *Gyulai Ferenc – Gyulai Gábor*: Középkori szőlőkultúra és előzményei; *Nagy Balázs*: Monasztikus szőlőtermesztés és borfogyasztás a középkori Nyugaton; *Rudolf Malli*: A kolostorpince kínesei; *Érszegi Géza*: A szőlő és a bor szerepe Pannonhalmán a kezdetektől a Vörösmál betelepítéséig; *Fülöp Éva Mária*: Szőlőművelés és borkultúra a Tihanyi Bencés Apátság zalai birtokain (18–20. sz.); *Csoma Zsigmond*: A szőlődézsma megváltásának problémái a Benedek-rendi monostori uradalmakban; *Németh Tamás – László Péter – Szabó József – Pásztor László*: A szőlészet talajtani vonatkozásainak történeti áttekintése; *Szabó László Péter*: A tápanyag-visszapótlás elmélete és gyakorlata a bencés gazdaságokban a 19–20. században; *Hajdu Edit*: A esemesgőzölő-fogyasztás kultúrája és fejlődése; *Mészáros Márta – Csoma Zsigmond*: A szőlő-, gyümölcs-, must- és borkészítmények édességként, desszertként a szerzetesi asztalon; *Csoma Zsigmond*: Technológiaváltás a 19–20. század fordulóján a magyarországi bencés uradalmak szőlő- és bortermelésében; *Rábai László*: Ó kupába új bort töltö! I. A Pannonhalmi Apátság Pincészet újraindulásának rövid története; *Liptai Zsolt*: Ó kupába új bort töltö! II. A Pannonhalmi Apátság Pincészet szakmai háttere; *Hortobágyi T. Cirill OSB*: Szerzetesi élet és gazdálkodásában; „ad vinum disertum...” (Monastic Viticulture in Pannonhalma).

Alba Regia. A Szent István Király Múzeum Közleményei, 40. Ünnepi kötet Lukács László 60. születésnapjára. Szerk.: *Demeter Zsófia*. Székesfehérvár 2011. 354 old. – *S. Lackovits Emőke*: Köszöntő mond Lukács Lászlónak születésnapjára; *Gráfik Imre*: „Bölcsőmet ringató...” – Nyugat-magyarországi bölcsőtipus-változatok; *H. Csukás Györgyi*: A révkomáromi asztalosok céhlevelei; *Kemecsei Lajos*: Tatai céhlegényrendtartások tanulságai; *P. Szalay Emőke*: Ötvöstiténeti adatok a XVI–XVII. szd-i pohárfarmákhhoz; *Knézy Judit*: Jobbágyi és iparos építési gyakorlat Csurgón (1771–1810);

Peterscsák Tivadar: Cselédek bérezése egy hevesi gazdaságban; *Bárh János*: Agrárváros és tanya a Duna-Tisza közti homokhátságon; *Selmecei Kovács Attila*: A beltelek gazdasági épületei a Kál-völgyében; *Krizsa Ildikó*: A reneszánsz ébresztése – Regiomontanus tanításai a XIX. századi ponyván; *G. Szabó Zoltán*: Forradalmak emlékezete egy mezőföldi községben, Abán; *Ujváry Zoltán*: A csuka mája és a vadkan szíve; *Borsos Balázs*: A Palóc-föld mint kulturális régió; *Viga Gyula*: Hétköznapi szűkség és ünnepi luxus – Néhány adalék a Felföld borforgalmához; *Balogh Balázs*: A népzene és a néptánc szerepe egy magyarországi nemet közösség önanonosság-tudatának ápolásában – A pusztavámi példa; *Hála József*: Történetek Herman Ottórol; *Paládi-Kovács Attila*: Adalékok Viski Károly életrajzához; *Horváth József*: Végrendeleti adalékok a XVII. sz.-i győri vallásos társulatok (kongregációk) történetéhez; *Szilárdy Zoltán*: Mártyr szerzetes portréja Lébényben; *Kövecses Varga Etelka*: Szentelmények Esztergom környékén; *Silling István*: A pestisszentek vajdasági tiszteletéről; *Petánovics Katalin*: Az utolsó vacsora szöttezen; *Voigt Vilmos*: Miről szólnak a harangok?; *Novák László Ferenc*: A magyarság fejfája – fejfák Fejérbén; *L. Juhász Ilona*: Karácsony és a halottak emlékezete; *Bartha Elek*: A karácsonyfa a bizánci rítusú egyházközösségekben; *S. Lackovits Emőke*: Szent Luca és Luca napja a bakonyi, valamint a Balaton-felvidéki közösségekben; *Nagy Veronika*: A mohai tikverőzés bohóc figurája; *Barabás László*: A maroszéki farsangi szokások és játékok repertoárja; *Gulyás Éva*: A nő szerepe az ünnepre való felkészülésben a Jászságban; *Szabó László*: A nő helyzete az ósét társadalomban; *Gelencsér József*: Az özvegy nehéz élete – sors és jogi néphagyomány; *Barna Gábor*: A fehérgyarmati Tóth család bevasárlási könyve; *Varró Agnes*: Kéziratok házi orvosi könyv Zámolyról; *Halász Péter*: A csalán szerepe a moldvai magyar életben; *Gärtner Petra*: Adalékok a lépes madárfogáshoz; *Lukács László* bibliográfiája.

Aquincum: ókori táj, ókori város. Szerk.: *H. Kérdő Katalin, Schweitzer Ferenc*. MTA FKI. Bp. 2010. 174 old.

Bagaméri Krónika. A Bagaméri Kör és Hagymányörző Önkéntes Tűzoltó Egyesület kebelében működő Báhori Gábor Társaság égisze alatt, Ruszoly Barnabás elnök közreműködésével, a Szegedi Tudományegyetem Bónis György Szemináriumában szerkesztési és kézirat gyanánt közreadja: *dr. Ruszoly József*. XIV–XVII. évf. 2011. 132 old. – A tartalomról: *Nyakas Miklós*: A bihari hajdúk; *Ruszoly József*: A bagaméri hajdúk emléktáblája előtt; *Armós Endre*: A Varkocs család rejtélyes földesurasága Bagamérban; *Ruszoly József*: Veres barátok Bagamérban; *Armós Endre*: A bagaméri református iskola három évszázada (1657–1948); *Armós Endre*: A

